

*prof. dr hab. Wojciech Kosiedowski*¹

Katedra Integracji Europejskiej i Studiów Regionalnych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Wpływ globalnego kryzysu finansowego na spójność gospodarczą państw Europy Środkowo-Wschodniej

WPROWADZENIE

Zagadnienie spójności gospodarczej Unii Europejskiej nabiera szczególnego znaczenia w ostatnich latach, gdy w związku z konsekwencjami globalnego kryzysu finansowego, kryzysem strefy euro, a ostatnio także masowym napływem imigrantów, nasilają się obawy o dalszą przyszłość Wspólnoty. Odpowiedzią na nowe, groźne wyzwania powinno być dalsze, mozolne budowanie spójności Wspólnoty. Liczne badania dowodzą, że spójność znacznie wzmacnia konkurencyjność międzynarodową, poprawia bezpieczeństwo zarówno poszczególnych krajów jak i całej Unii, oddala ryzyko nawrotu recesji gospodarczej, tworzy szanse rozwiązania wielu nabrzmiewających problemów, jak: wykluczenie społeczne, bezrobocie, niewydolność ubezpieczeń społecznych. Niestety, nie wszyscy przedstawiciele europejskich elit politycznych ten pogląd podzielają.

Państwa Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW)² tworzą specyficzny region międzynarodowy, charakteryzujący się wspólną historią kilkudziesięcioletniego panowania tzw. realnego socjalizmu i znacznie niższym poziomem rozwoju oraz słabszą międzynarodową pozycją konkurencyjną w porównaniu z tzw. starą UE. Do niedawna państwa te funkcjonowały w warunkach systemu polityczno-gospodarczego będącego zaprzeczeniem demokracji i wolnego rynku i przez okres prawie półwiecza były pozbawione realnej suwerenności, a trzy z nich (Estonia, Litwa i Łotwa) nie posiadały nawet pozornych, formalnych atrybutów

---

¹ Adres korespondencyjny: Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, ul. Gagarina 13a, 87-100 Toruń, tel. +48 56 611 46 03, e-mail: kosie@umk.pl.

² Pojęcie Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW) jest w literaturze różnie definiowane. W niniejszej pracy oznacza ono grupę 11 państw postsocjalistycznych, które aktualnie należą do Unii Europejskiej. Są to: przyjęte do UE 1 maja 2004 r. – Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Republika Czeska, Słowacja, Słowenia i Węgry; 1 stycznia 2007 r. – Bułgaria i Rumunia; 1 lipca 2013 r. – Chorwacja.

niezawisłości. Nic więc dziwnego, że po wejściu do UE zajęły końcowe pozycje w rankingach makroekonomicznych, znacznie pogłębiając niespójność Wspólnoty. Na tym tle pojawiły się niebezpieczne dla integracji europejskiej koncepcje (tzw. Europy różnych prędkości i podobne) głoszące, że dysproporcje wewnątrz UE są zjawiskiem naturalnym i trwałym, więc należy się z nimi pogodzić. Koncepcje te, przynajmniej do tej pory, nie zyskały pozycji dominującej ani w instytucjach unijnych, ani w zainteresowanych państwach członkowskich. Wprost przeciwnie, polityka spójności konsekwentnie jest kontynuowana, dzięki czemu dystans dzielący EŚW od Europy Zachodniej powoli lecz systematycznie zmniejsza się. Ten pozytywny proces objął wszystkie państwa EŚW, chociaż w różnym stopniu. Niestety, nieoczekiwany wybuch globalnego kryzysu finansowego spowodował w nim duże zakłócenia [Ignasiak-Szulc, Kosiedowski, 2010, s. 12–13]. Analiza dynamiki PKB w latach 2008–2014 pokazuje, że w niektórych państwach nastąpiło w tym szczególnym okresie przyśpieszenie konwergencji (największe w Polsce), podczas gdy inne uległy dywergencji (Chorwacja, Słowenia) lub pozostały w stosunku do średniej UE na poziomie przedkryzysowym (Estonia, Republika Czeska). Trzeba jednak z zaniepokojeniem odnotować fakt, że wraz z narastającymi trudnościami rosną w siłę przeciwnicy polityki spójności, co stawia jej przyszły kształt (po roku 2020) pod znakiem zapytania.

Niniejsze opracowanie wpisuje się w dyskusję toczącą się wokół zarysowanych wyżej problemów. Jego celem jest identyfikacja i interpretacja zróżnicowanych skutków globalnego kryzysu finansowego dla procesu budowy spójności gospodarczej w EŚW. Zaprezentowana w artykule analiza ma charakter wstępnej analizy komparatywnej gospodarek krajowych EŚW, w układzie porównań wzajemnych oraz w odniesieniu do całej UE. Przedmiotem tych porównań są kluczowe dla wspomnianego procesu zmiany w dynamice wzrostu gospodarczego, które rozpatrzono na podstawie wskaźników wzrostu/spadku PKB.

TERYTORYALNY, DEMOGRAFICZNY I EKONOMICZNY POTENCJAŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

Państwa EŚW reprezentują stosunkowo nieduży i bardzo zróżnicowany potencjał terytorialny i demograficzny (tabela 1).

EŚW zajmuje 26% obszaru całej UE i około 11% powierzchni Europy rozumianej jako część świata³. Wśród położonych tutaj państw Polska wyróżnia się stosunkowo większym terytorium (6. miejsce w UE), dość duża jest także Rumunia, za którą lokują się Bułgaria i Węgry, zaś pozostałe kraje dysponują obszarem rzędu zaledwie kilkudziesięciu tysięcy km².

³ Bardzo często Europa jest mylnie nazywana kontynentem. Należy więc przypomnieć, że w sensie geograficznym Europa jest jedną z sześciu części świata i wraz z Azją tworzy kontynent zwany Eurazją.

Tabela 1. Powierzchnia i ludność państw EŚW

Państwo	Powierzchnia tys. km ²	Ludność ¹			Wzrost / spadek (-) liczby ludności	
		2008	2015		2008–2015	
		tys. osób	na 1 km ²		tys. osób	indeks zmiany, %
UE-28	4363,2	500418	508191	116	7773	101,6
EŚW, w tym:	1134,8	105098	103385	91	-1713	98,4
Bułgaria	110,9	7518	7202	65	-316	95,8
Chorwacja	56,6	4312	4225	75	-87	98,0
Estonia	45,2	1338	1313	29	-25	98,1
Litwa	65,3	3213	2921	45	-292	90,9
Łotwa	64,5	2192	1986	31	-206	90,6
Polska	312,7	38116	38006	122	-110	99,7
Republika Czeska	78,9	10343	10538	134	195	101,9
Rumunia	238,4	20635	19861	83	-774	96,2
Słowacja	49,0	5376	5421	111	45	100,8
Słowenia	20,3	2010	2063	102	53	102,6
Węgry	93,0	10045	9849	106	-196	98,0

¹ Stan na 1 stycznia.

Źródło: Eurostat, [<http://ec.europa.eu/eurostat>]; obliczenia własne.

Ludność EŚW stanowi 20,3% ludności całej UE, a gęstość zaludnienia jest tutaj wyraźnie niższa od przeciętnej w UE i bardzo zróżnicowana: najniższa w północnej części (Estonia, Łotwa), najwyższa w części środkowej (Republika Czeska, Polska). Państwa EŚW charakteryzują się zbliżonymi warunkami położenia geopolitycznego, a także podobnymi uwarunkowaniami społeczno-historycznymi. Funkcjonując „na Wschód od Zachodu i na Zachód od Wschodu”, na skrzyżowaniu ważnych szlaków handlowych, w sferze aktywnego – gospodarczego, politycznego i kulturowego wpływu Rosji oraz Europy Zachodniej, nabrały cech właściwych dla obszarów przejściowych. Wszystkie w ostatnich kilkudziesięciu latach przechodziły aż dwie transformacje systemowe. Pierwsza, narzucona po II wojnie światowej przez nieistniejące już supermocarstwo – ZSRR, wprowadziła system gospodarki nakazowo-rozdziałowej (tzw. realny socjalizm), który zastąpił panującą tutaj dawniej gospodarkę rynkową; natomiast druga dokonała się po przewrocie politycznym przełomu lat 80./90. i stanowiła przeciwieństwo pierwszej, tzn. polegała na restytucji kapitalizmu rynkowego. Każdej z tych transformacji towarzyszyło głębokie załamanie gospodarcze.

Bardzo negatywną cechą przemian zachodzących w EŚW było i nadal pozostaje to, że wraz z poprawą sytuacji makroekonomicznej w większości państw tego regionu pogarszała się sytuacja demograficzna. W połowie lat 90., wraz z opanowaniem tzw. kryzysu transformacyjnego, pojawiło się tutaj zjawisko depopulacji, które z czasem przybrało formę długofalowego, trwającego do dzisiaj procesu. Globalny kryzys finansowy spowodował, że ostatnio liczba ludno-

ści malała w tempie jeszcze szybszym niż w okresie przedkryzysowym. Jak wynika z tabeli 1, w latach 2008–2015 liczba mieszkańców ESW zmniejszyła się o ponad 1,7 mln osób, co oznacza spadek o 1,6% w okresie zaledwie 7. lat. W tym samym czasie zaludnienie całej UE zwiększyło się o blisko 7,8 mln osób (1,6%). Spadek liczby ludności dotknął wszystkie państwa ESW, z wyjątkiem Republiki Czeskiej, Słowacji i Słowenii. Proces depopulacji najbardziej jest zaawansowany na Litwie i Łotwie; w każdym z tych państw liczba ludności w analizowanych latach spadła aż o ponad 9%.

O niewielkim stosunkowo potencjale gospodarczym omawianego regionu świadczą niskie wskaźniki wytwarzanego PKB. Podstawowe dane z tego zakresu zawiera tabela 2.

Tabela 2. Produkt krajowy brutto państw EŚW

Państwo	mld USD		mld USD PPP		<i>per capita</i> tys. USD PPP	
	2007	2014	2007	2014	2007	2014
UE-28	17677,9	18495,3	16489,4	18526,5	33,1	36,7
EŚW	1250,2	1458,1	2039,1	2502,5	19,1	24,0
Bułgaria	43,7	55,8	108,6	128,6	14,2	17,9
Chorwacja	60,1	57,2	89,0	88,5	20,6	20,9
Estonia	22,3	26,0	32,9	35,6	24,5	27,0
Litwa	39,8	48,2	68,8	79,6	21,3	27,1
Łotwa	30,9	32,0	45,7	48,2	20,7	23,7
Polska	429,2	546,6	692,8	954,5	18,2	25,1
Republika Czeska	188,8	205,7	276,0	314,6	26,9	29,9
Rumunia	171,7	200,0	326,3	392,8	15,1	19,7
Słowacja	76,9	100,0	120,9	152,6	22,4	28,2
Słowenia	48,2	49,5	57,3	61,1	28,5	29,7
Węgry	138,6	137,1	220,8	246,4	21,9	24,9

Źródło: IMF, World Economic Outlook Database, April 2015, [www.imf.org].

Po kilkunastu latach pomyślnej koniunktury, w ostatnim roku przed kryzysem globalnym (2007) 11 państw regionu wytworzyło łącznie PKB o niezbyt imponującej wartości bieżącej 1250,2 mld USD – licząc wg kursów walut i 2039,1 mld USD – wg parytetu (standardu) siły nabywczej (PPP)⁴. W 2014 r. analogiczne wskaźniki wynosiły 1458,1 i 2502,5. W stosunku do całej Wspólnoty było to zaledwie: w 2007 r. – 7,1% wg kursów walut i 12,4% wg PPP, a w 2014 r. nieco więcej – odpowiednio 7,9% i 13,5%. Największym producentem PKB na tym obszarze jest Polska, najmniejszym – Estonia, stosunek PKB wg PPP między tymi gospodarkami w 2014 r. wyniósł 27:1.

⁴ Duża różnica między wskaźnikami obliczonymi wg kursów walut i wg PPP wynika z tego, że przeciętny poziom cen rynkowych w EŚW jest ciągle znacznie niższy niż w UE, chociaż z biegiem czasu do niego się zbliża. W 2014 r. poziom ten w stosunku do UE wahał się od 48,4% w Bułgarii do 82,6% w Słowenii; w Polsce wynosił 55,8%. Zob. Eurostat [http://ec.europa.eu/eurostat].

Inaczej kształtowały się wskaźniki PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca (w tabeli 3 zamieszczono wskaźniki obliczone tylko wg PPS, jako bardziej adekwatne do rzeczywistości). W tym ujęciu EŚW osiągnęła w stosunku do średniej UE: 57,7% w 2007 r. i 65,4% w 2014 r. Największym PKB *per capita* cieszyła się w 2007 r. Słowenia, która w 2014 r. minimalnie ustąpiła miejsca Republice Czeskiej, natomiast najłabsze wskaźniki w jednym i drugim przypadku odnotowała Bułgaria. W kwocie bezwzględnej na jednego Czecha w 2014 r. przypadało 29,9 tys. USD, podczas gdy na jednego Bułgara tylko 17,9 tys. USD. Zróżnicowanie to należy ocenić jako wysokie. Świadczy ono nie tylko o dużych dysproporcjach w poziomie rozwoju gospodarczego, ale także o zróżnicowanej konkurencyjności międzynarodowej. Sugeruje również, że w zbliżonym stopniu są zróżnicowane dochody realne i związany z nimi poziom życia ludności.

KONSEKWENCJE GLOBALNEGO KRYZYSU FINANSOWEGO DLA SPÓJNOŚCI GOSPODARCZEJ EŚW

Rok 2007 był ostatnim, w którym wszystkie państwa UE osiągnęły przyrost realnego PKB. W następnym roku UE odnotowała wprawdzie pewien wzrost tego wskaźnika, lecz na poziomie bardzo niskim (0,7%), a trzy państwa członkowskie, w tym dwa położone w EŚW (Estonia i Łotwa), weszły w stan recesji (trzecim była Irlandia). Zwraca uwagę fakt, że kryzys bardzo szybko dotarł do EŚW, bowiem dwa wspomniane państwa bałtyckie w stan recesji weszły już na początku 2008 r., a więc kilka miesięcy przed spektakularnym bankructwem amerykańskiego *Lehman Brothers* (15.09.2008 r.).

Najgorszym jednak okazał się rok 2009, w którym gospodarka światowa znalazła się w stanie stagnacji, a wszystkie państwa UE, z jednym tylko wyjątkiem – Polski, pogrążyły się w kryzysie, zaś Unia jako całość odnotowała spadek najłabszy od zakończenia II wojny światowej (-4,3%).

Tabela 3. Tempo wzrostu PKB państw EŚW na tle świata i UE

Państwo	Średniorocznie		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	1990–1996	1997–2007							
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>
Świat	3,0	4,0	3,1	0,0	5,4	4,2	3,4	3,4	3,4
UE-28	1,8	2,6	0,7	-4,3	2,0	1,8	-0,4	0,1	1,4
Bułgaria	-5,0	3,8	5,8	-5,0	0,7	2,0	0,5	1,1	1,7
Chorwacja	2,6 ¹	3,8	2,1	-7,4	-1,7	-0,3	-2,2	-0,9	-0,4
Estonia	-5,4	7,4	-5,3	-14,7	2,5	8,3	4,7	1,6	2,1
Litwa	-7,1	6,4	2,6	-14,8	1,6	6,1	3,8	3,3	2,9
Łotwa	-6,8	7,6	-3,2	-14,2	-2,9	5,0	4,8	4,2	2,4

<i>1</i>	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Polska	0,9	4,2	3,9	2,6	3,7	4,8	1,8	1,7	3,3
Rep. Czeska	.	3,1	2,7	-4,8	2,3	2,0	-0,8	-0,7	2,0
Rumunia	-1,7	2,7	8,5	-7,1	-0,8	1,1	0,6	3,4	2,9
Słowacja	-1,4	4,3	5,4	-5,3	4,8	2,7	1,6	1,4	2,4
Słowenia	3,9 ¹	4,1	3,3	-7,8	1,2	0,6	-2,6	-1,0	2,6
Węgry	-2,1	4,0	0,9	-6,6	0,8	1,8	-1,5	1,5	3,6

¹ Lata 1992–1996.

Uwaga: kolorem szarym zaznaczono lata spadku PKB.

Źródło: opracowano na podstawie danych IMF, World Economic Outlook Database, April 2015, [www.imf.org].

Najgłębsze załamanie gospodarcze wystąpiło w państwach bałtyckich (Estonii, Litwie i Łotwie), które w poprzednich latach osiągnęły imponująco wysoką dynamikę rozwoju, zyskując miano „tygrysów bałtyckich”. Spadek PKB w tych państwach był wyjątkowo duży nie tylko w skali europejskiej, lecz nawet światowej. Niechlubnym liderem okazała się Łotwa, gdzie recesja panowała przez trzy kolejne lata, a w jednym tylko roku (2009) spadek sięgnął 14,2%. Natomiast pod względem długości recesji bardzo negatywnie wyróżniła się Chorwacja, gdzie spadek PKB trwał nieprzerwanie aż do 2014 r. Polska, która okazała się jedyną w UE tzw. zieloną wyspą, w ogóle nie odnotowała spadku PKB⁵.

W kolejnych dwóch latach tendencję spadkową w UE udało się przezwyciężyć, lecz w niektórych państwach EŚW trwała ona nadal: w 2010 r. na Łotwie, w Chorwacji i Rumunii, w 2011 r. już tylko w Chorwacji. Stosunkowo korzystną w tych latach dynamikę wzrostu zdołały osiągnąć: Polska, Słowacja i Estonia. Niestety, kolejny rok (2012) przyniósł drugą falę dekoniunktury: cała Unia ponownie odnotowała spadek PKB, chociaż znacznie mniejszy niż w 2009 r., natomiast w EŚW recesja dotknęła cztery państwa: Słowenię, Chorwację, Węgry i Republikę Czeską. Następne dwa lata przyniosły pewną poprawę, lecz bardzo ograniczoną: w 2013 r. gospodarka UE była praktycznie w stanie stagnacji, a w trzech państwach EŚW (Słowenii, Chorwacji i Republice Czeskiej) nadal panowała recesja; w 2014 r. Unii udało się osiągnąć niewielki wzrost gospodarczy, a w EŚW kryzys był obecny już tylko w Chorwacji, jednak pozostałe państwa osiągnęły wzrost niewiele wyższy od zera (3% tempa wzrostu przekroczyły jedynie Węgry i Polska).

Zmiany w międzynarodowej pozycji konkurencyjnej poszczególnych państw, spowodowane zróżnicowaną dynamiką wzrostu gospodarczego, znalazły odbicie w zmianie pozycji w stosunku do pozostałych państw Wspólnoty. Dane ukazujące przesunięcia w stosunku do średniej UE pozwalają ocenić efektywność procesu konwergencji (zob. tabela 4).

⁵ Warto dodać, że w Europie rozumianej jako część świata znalazły się jeszcze trzy inne „zielone wyspy”. Były to: Albania, Białoruś i Kosowo. Zwraca uwagę niezwykle skład tego „archipelagu”. Zob. IMF, World Economic Outlook Database, October 2015 [www.imf.org].

Tabela 4. Wskaźniki spójności gospodarek EŚW (PKB PPP *per capita* w stosunku do średniej UE)

Państwo	PKB PPP <i>per capita</i>			zmiana w pkt proc.		
	1995	2007	2014	1995– 2007	2008– 2014	1995– 2014
UE-28	100	100	100	X	X	X
EŚW	46	58	65	12	7	19
Bułgaria	36	43	49	7	6	13
Chorwacja	49	62	57	13	-5	8
Estonia	38	74	74	36	0	36
Litwa	34	64	74	30	10	40
Łotwa	31	62	65	31	3	34
Polska	42	55	68	13	13	26
Republika Czeska	71	81	81	10	0	10
Rumunia	39	46	54	7	8	15
Słowacja	50	68	77	18	9	27
Słowenia	69	86	81	17	-5	12
Węgry	56	66	68	10	2	12

Uwaga: kolorem szarym zaznaczono przypadki dywergencji.

Źródło: opracowano na podstawie danych IMF, World Economic Outlook Database, April 2015 [www.imf.org].

W okresie przed kryzysem globalnym konwergencja obejmowała wszystkie państwa EŚW, ponieważ każde z nich wydatnie poprawiło swoją pozycję w stosunku do średniej UE pod względem PKB na 1 mieszkańca. Największy sukces odniosły państwa bałtyckie, a szczególnie Estonia, która w latach 1995–2007 awansowała z poziomu 38% średniej UE do 74% tej średniej, a więc o 36 punktów proc. Tak niebywały postęp w ciągu zaledwie 12 lat należy do najwybitniejszych w skali całej UE i jest porównywalny tylko z wcześniejszym tzw. „cudem celtyckim”, czyli wyjątkowym awansem gospodarki irlandzkiej. Bardzo znacznie poprawiły swoją pozycję również Łotwa i Litwa, natomiast w najmniejszym stopniu uczyniły to Bułgaria i Rumunia. Kryzys finansowy i trwający po nim aż do dzisiaj okres słabej, niestabilnej koniunktury wniosły do procesu konwergencji istotną korektę; w latach 2008–2014 pozycja dwóch państw EŚW (Chorwacji i Słowenii) względem średniej UE uległa pogorszeniu, doszło więc tam do dywergencji, dwa inne (dotychczasowy lider konwergencji Estonia oraz Republika Czeska) swej pozycji nie zmieniły, a pozostałe awansowały, lecz w bardzo różnym stopniu. Swoistym paradoksem jest to, że z punktu widzenia konwergencji kryzys znakomicie przysłużył się Polsce, bowiem nasza pozycja względem średniej UE wzrosła w tym czasie najbardziej w całej UE – aż o 13 pkt proc. (jest to swoista nagroda za bycie tzw. zieloną wyspą). Z pozostałych

państw regionu najbardziej zyskała Litwa, a po niej Słowacja, Rumunia, Bułgaria i – minimalnie Łotwa i Węgry.

Ciekawych wniosków dostarcza także porównanie wskaźników spójności uzyskanych przez państwa EŚW za cały okres od zakończenia pierwszej fazy transformacji (1995–2014). Okazuje się, że wszystkie państwa awansowały w stosunku do średniej UE, jednak w bardzo różnym stopniu. Najsprawniej swoje opóźnienie gospodarcze zredukowały państwa bałtyckie (Litwa przesunęła się w górę aż o 40 pkt proc.), natomiast najsłabiej – Chorwacja (zaledwie o 8 pkt proc.). Polska, która przesunęła się o 26 pkt, zajęła pod tym względem wysokie 5. miejsce, za Litwą, Estonią, Łotwą i Słowacją.

KONKLUZJE

Z przeprowadzonej analizy wynika, że konsekwencje globalnego kryzysu finansowego dla regionu EŚW, podobnie jak dla całej UE, były negatywne, lecz bardzo zróżnicowane w poszczególnych państwach, do tego stopnia, że niektóre z nich na swej międzynarodowej konkurencyjności zyskały, podczas gdy inne wiele straciły. Główną przyczyną tych zmian był spadek tempa wzrostu gospodarczego. Przykłady, z jednej strony – państw bałtyckich, które w stan recesji weszły już na początku 2008 r. i później odnotowały rekordowo duże spadki PKB, a z drugiej – Polski, która w ogóle nie doświadczyła recesji, dowodzi, że państwa EŚW w sposób bardzo zróżnicowany reagują na tzw. szoki zewnętrzne. Okazało się, że EŚW do niedawna uważana za region peryferyjny, jest już bardzo „zglobalizowana”, inaczej mówiąc, jest obszarem głębokiej penetracji kapitału międzynarodowego.

Kryzys globalny w zasadniczym stopniu zmienił relacje międzypaństwowe pod względem dynamiki procesu konwergencji. Nieoczekiwanie okazało się, że na plan pierwszy w tym procesie wysunęły się państwa, które poprzednio odnosiły ograniczone sukcesy, natomiast te, które dawniej były „tygrysami wzrostu”, spadły na dalsze pozycje. Spośród pierwszych wymienić trzeba przede wszystkim Polskę, która właśnie w latach kryzysowych znacznie poprawiła swoją pozycję w Unii. Tym samym znalazła potwierdzenie znana z literatury hipoteza, że: „rosnąca międzynarodowa konkurencyjność Polski jest nie tylko konsekwencją szybkiego wzrostu gospodarczego, ale także wyjątkowo dużej – jak dotąd – odporności polskiej gospodarki na wstrząsy wewnętrzne i zewnętrzne” [Rapacki, 2011, s. 26].

BIBLIOGRAFIA

- Ignasiak-Szulc A., Kosiedowski W., 2010, *Economic Growth Dynamics Differentials of Central and Eastern Europe Countries in the Context of Global Financial Crisis* [w:] 2nd International Scientific Conference “Economic Policy and EU Integration”,

Aleksander Moisiu University of Durres, Faculty of Economics and Administration, 11–13 June 2010, Durres (Albania).

IMF, April 2015, *Short- and Long-Term Factors*, “World Economic Outlook”, Washington DC.

IMF, October 2015, World Economic Outlook Database, [www.imf.org].

Rapacki R., 2011, *Wzrost gospodarczy i realna konwergencja [w:] Polska: raport o konkurencyjności 2011*, red. M.A. Weresa, Oficyna Wyd. SGH, Warszawa.

Streszczenie

Celem niniejszego opracowania jest identyfikacja i interpretacja zróżnicowanych skutków globalnego kryzysu finansowego dla procesu budowania spójności gospodarczej w Europie Środkowo-Wschodniej (EŚW). W związku z tym w tekście przedstawiono rezultaty wstępnej analizy procesu rozwoju gospodarczego 11 państw EŚW w latach 2008–2014, a więc w okresie globalnego kryzysu finansowego i panującej po nim dekonjunkury i makroekonomicznej destabilizacji, zwłaszcza w sektorze finansów publicznych. Przebieg tego procesu przedstawiono w kontekście prowadzonej w Unii Europejskiej polityce spójności. Szczególną uwagę poświęcono wpływowi kryzysu na dynamikę wzrostu gospodarczego poszczególnych państw EŚW.

Opracowanie składa się z wprowadzenia, dwóch części i syntetycznych wniosków. W pierwszej części scharakteryzowano terytorialny, demograficzny i ekonomiczny potencjał Europy Środkowo-Wschodniej na tle Unii Europejskiej. Stwierdzono, że jego wielkość nie jest imponująca, lecz mimo to istotna w skali kontynentu. Podkreślono przy tym negatywną rolę notowanej w EŚW już od połowy lat 90. tendencji do depopulacji, która w okresie kryzysowym uległa pogłębieniu. W części drugiej omówiono i zinterpretowano konsekwencje kryzysu globalnego dla spójności gospodarczej EŚW. Dokonano tego na podstawie analizy porównawczej poziomu i tempa wzrostu PKB w państwach EŚW, pozwalającej określić rezultaty zachodzącego w tych państwach procesu konwergencji gospodarczej.

Z przedstawionych w artykule badań wynika, że w badanym okresie w EŚW konwergencja gospodarcza wyraźnie dominowała nad dywergencją, co niewątpliwie jest zasługą polityki spójności UE. Proces rozwojowy był jednak bardzo zróżnicowany, a kryzys wywarł na nim wpływ bardzo negatywny, lecz w dziedzinie konwergencji niejednoznaczny. W niektórych państwach nastąpiło w tym szczególnym okresie przyśpieszenie konwergencji (największe w Polsce), podczas gdy w innych wystąpiła dywergencja (Chorwacja, Słowenia) lub pozycja w stosunku do średniej UE nie zmieniła się w porównaniu do poziomu przedkryzysowego (Estonia, Republika Czeska).

Słowa kluczowe: Europa Środkowo-Wschodnia, rozwój gospodarczy, globalny kryzys finansowy, dekonjunktura, konwergencja

Impact of Global Financial Crisis on Economic Cohesion of the Countries of Central-Eastern Europe

Summary

The aim of this study is the identification and interpretation of the different effects of the global financial crisis on the process of building economic cohesion in Central-Eastern Europe (CEE). Therefore, the text presents the results of a preliminary analysis of the process of economic development of 11 CEE countries in 2008–2014, and so during the global financial crisis and

following recession and macroeconomic instability, especially in the sector of public finances. This process is presented in the context of European Union cohesion policy. Particular attention was paid to the impact of the crisis on economic growth of individual CEE countries.

Paper consists of an introduction, two parts and synthetic conclusions. In the first part, the territorial, demographic and economic potential of Central – Eastern Europe was presented against the European Union. It was found that its size is not impressive, but still important on a continental scale. The negative role of observed in CEE since the mid-1990s trend of depopulation was outlined, which during the crisis has deepened. In the second part there were discussed and interpreted the consequences of the global crisis on economic cohesion of CEE. This was done on the basis of a comparative analysis of the level and pace of GDP growth in the CEE countries, allowing to determine the results of the process of economic convergence taking place in these countries.

Research results presented in the article prove that in the discussed period economic convergence of CEE countries clearly dominated the divergence, which undoubtedly is due Community cohesion policy. The process of development was, however, very diverse, and the crisis has had negative impact on it, but in the field of convergence it was ambiguous. In some countries, acceleration of convergence took place in this particular period (the largest in Poland), while the other divergence occurred (Croatia, Slovenia) or position in relation to the EU average has not changed compared to pre-crisis level (Estonia, Czech Republic).

Keywords: Central-Eastern Europe, economic development, global financial crisis, downturn, convergence

JEL: E66, F02, F43, F63, O11, O52